

ROZVOJ TRVALE NEUDRŽITELNÝ

NON-SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Vznik koncepce trvalé udržitelnosti rozvoje lidských společností na Zemi

Development of the concept of sustainability of human societies on Earth

Lubomír Nátr

During the 2nd half of the 20th century, several exceptional personalities contributed significantly to the general understanding of unsustainable exploitation and disruption of nature ecosystems by human activities. Important publications by A. Leopold and R. Carson illustrate this development. Special attention is paid to the report „Our Common Future“ prepared by the Brundtland's Committee.

Rámcový název mých příspěvků – Rozvoj trvale neudržitelný – vyjadřuje mou skepsi k stávajícím koncepcím trvale udržitelného rozvoje. Samozřejmě si nemyslím, že by moje osobní skepse byla zajímavá i pro čtenáře. Leč tuto skepsi jsem si nevytvořil nějakým myšlenkovým cvičením či v rámci určitého ideologického učení. Je podmíněna dvěma hlavními faktory:

1) Poznáváním stavu přírody a vztahu lidí k jejímu uchování.

2) Zdůvodněními závěry a tvrzeními mnoha dalších autorů, kteří jsou podstatně kompetentnější než já a kteří se profesně věnovali nebo věnují nejen nejrozličnějším oborům přírodních věd, ale i oborům humanitním.

Nenašel jsem žádnou informaci, která by prokazovala, že ten a ten autor v tom a tom roce poprvé vystoupil s pojmem a koncepcí trvale udržitelného rozvoje. Je však pravda, že už hodně dávno se v různých publikacích objevují skeptické poznámky ke způsobu, jímž člověk ovlivňuje přírodu. Dokládají to také **osudy mnoha dřívějších civilizací** ještě z dob před naším letopočtem, které zanikly v důsledku kolapsu jejich prostředí – velmi často třeba likvidací lesů, následnou větrnou i vodní erozí půdy a v konečné fázi nemožností zajistit potraviny. V tomto smyslu bych případným zájemcům doporučil vynikající knihu **J. Diamonda: „Osudy lidských společností“**.

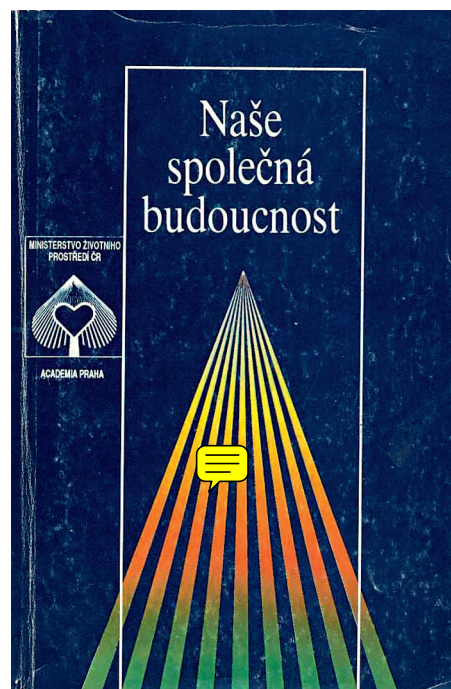
Nepochybně však vlastní počátky dnešního chápání trvalého rozvoje a především potřeby změnit postoje lidí k přírodě spadají do poloviny minulého století. **Aldo Leopold** (1887-1949) je považován za jednoho z nejvýznamnějších průkopníků nového nazírání na vztah člověka k přírodě. Teprve po jeho smrti byla vydána jeho kniha, která vyšla v češtině pod názvem **„Obrázky z chatrče“** (obr. 1), i když on sám se mnoha svými postoji a prohlášeními stal významnou osobností již během svého života. Jeho význam dokládá také skutečnost, že ve Spojených státech byl založen a úspěšně se rozvíjí Ústav Aldo Leopolda (webová adresa: <http://www.leopold.iastate.edu>), jehož náplní je konkrétním výzkumem i praktickými aplikacemi podporovat rozvoj takových forem zemědělství, které jsou výrazně ekologičtější, a tedy přispívají k trvalé udržitelnosti.

Uvedená kniha se čte velmi dobře a jsem si jist, že mnohé čtenáře překvapí pozoruhodná moudrost tohoto „amerického lesníka“, jak je A. Leopold často také označován.

Velký vliv na názory veřejnosti a posléze i americké administrativy měla kniha **„Mlčící jaro“** (v anglickém originálu „Silent Spring“),

kteřou napsala **Rachel Carsonová** na počátku 60. let minulého století. Původně chtěla Carsonová upozornit jen na škodlivé důsledky pesticidů, které se zejména po 2. světové válce začaly používat ve velkém rozsahu. Jak ukazuje následující citát (z angličtiny ve volném překladu), naznačila autorka tohoto díla mnohem širší a hlubší souvislosti technologického rozvoje a uchování přírody: „*Vegetace Země je částí řetězce, v němž se ustavily úzké a důležité vazby mezi rostlinami a půdou, mezi různými rostlinami navzájem, mezi rostlinami a živočichy. Někdy není vyhnoutí a určité vazby musíme narušit. Měli bychom to však činit uvážlivě a s plným vědomím, že toto narušení může mít svoje důsledky mnohem později a na místech hodně vzdálených.*“

Za skutečné, promyšlené a náležitě prezentované uvedení koncepce trvale udržitelného rozvoje se však obecně považuje zpráva nazvaná **„Naše společná budoucnost“**. Tuto zprávu vypracovala v roce 1987 komise ustavená z pověření Organizace spojených národů. Komise měla vypracovat zásady dlouhodobé strategie rozvoje lidských společností při současné ochraně přírody tak,

Obr. 2 Titulní strana českého překladu zprávy „Naše společná budoucnost“ (podrobnosti v textu)

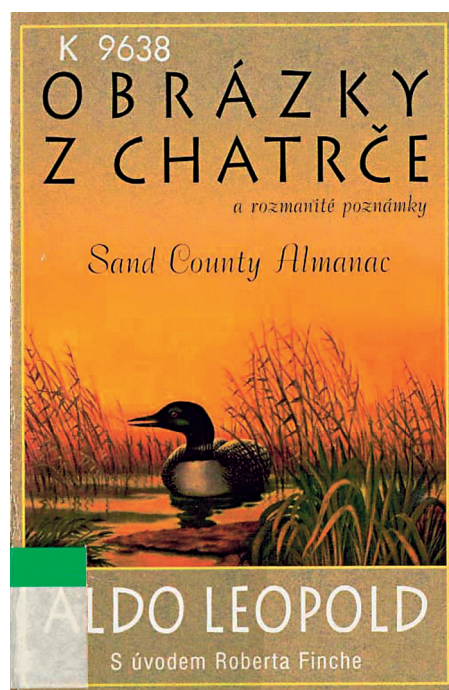
aby mohl být zajištěn další růst blahobytu lidstva i po roce 2000. Tuto 22člennou komisi, v níž byly zastoupeny všechny velmoci i rozvinuté a rozvíjející se státy, vedla **Dr. Gro Harlem Brundtlandová**. (Dr. Brundtlandová je občanka Norského království, která se narodila v roce 1939. Její rodina záhy na několik let přesídlila do USA a poté do Egypta. Po návratu do Norska absolvovala lékařské studium a významně se angažovala v politickém životě. Stala se také první předsedkyní vlády v Norsku. V roce 1998 byla jmenována generální ředitelkou Světové zdravotnické organizace.)

Na této zprávě je pozoruhodných několik věcí:

1) Byla vypracována pro potřeby největší světové organizace, OSN, takže by měla mít adekvátní celosvětovou odezvu.

2) Je to velmi kvalitní a všestranné zhodnocení současné situace i podmínek nezbytných pro zajištění budoucnosti lidstva.

3) V rozporu s tvrzeními v předchozích dvou bodech neprojevila široká veřejnost ani vlády téměř žádný zájem o seznámení se s ní, neřku-li o aplikace navrhovaných opatření.

Obr. 1 Titulní strana českého překladu knihy Aldo Leopolda „Obrázky z chatrče“ (výstisk z městské knihovny)

Slovník a filosofii této Zprávy lze odvodit také z následujícího citátu (volně přeloženo z anglického originálu na http://www.doc.mmu.ac.uk/aric/eae/Sustainability/Older/Brundtland_Report.html), který je převzat z úvodu ke zprávě, kde Dr. Brundtlandová napsala:

„Nakonec jsem se rozhodla přijmout tuto výzvu. Výzvu, která se týká naší budoucnosti i uchování zájmů generací příštích. ... Žijeme v historickém období, kdy se projevuje větší potřeba koordinovaných politických akcí a odpovědnosti než kdykoliv předtím.“ Odmítla přitom názory, že by se měla věnovat výhradně jen problematice životního prostředí. „To by byla velká chyba. Příroda neexistuje separátně a odděleně od lidského konání, ambicí či potřeb. Pokusy chránit přírodu izolovaně od lidských záležitostí již vtiskly slovu „příroda“ v určitých politických kruzích nádech naivoty... Ale „příroda“ je to, kde žijeme. A „rozvoj“ je to, o co všichni usilujeme při zlepšování svého údělu. Obsah těchto dvou pojmů je neoddelitelný. Mnohé cesty rozvoje v průmyslově vyspělých zemích jsou trvale neudržitelné... Nyní potřebujeme nové období ekonomického růstu, růstu, který je mohutný a současně sociálně i pro přírodu trvale udržitelný. ... Komise se obrací k vládám ... oslovuje také soukromé podniky ... ale především a nejnaléhavěji adresujeme svoje poselství lidem, jejichž blahobyt je nejvyšším cílem veškeré politiky zaměřené na ochranu přírody a rozvoj. Speciálně chce Komise oslovit mladé. Učitelé na celém světě budou mít rozhodující úlohu, aby naši zprávu zprostředkovali mladým... Pokud nebudeme schopni tlumočit naše slova do jazyka, který může zasáhnout mysl a srdce mladých i starých, nebudeme schopni provést obrovské sociální změny nezbytné pro korekci směru našeho rozvoje.“

Není škoda, že občané našeho státu a vůbec celé naší planety takovou výzvu neznají? (Český překlad s názvem „Naše společná budoucnost“ vydalo v roce 1991 nakladatelství Academia ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí ČR – obr. 2).

Ve zprávě je také **definován trvale udržitelný rozvoj**, který se s drobnými formulačními obměnami stále velmi často používá. Podle této definice „trvale udržitelný rozvoj je takový, který naplňuje potřeby stávajících generací, aniž by ohrozil možnosti generací budoucích uspokojovat jejich vlastní potřeby.“ Srovnáme jej se zněním v českých zákonech (zákon č. 17/1992 o životním prostředí): „Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“

V příštím svém příspěvku se budu věnovat několika nesrovnalostem, které se vztahují k uvedeným i některým dalším definicím trvale udržitelného rozvoje. V zásadě se totiž zdá, že **tato koncepce naznačuje moudrou a nezbytnou strategii pro lidstvo** a jeho snažení. Je to vynikající idea, i když v různé podobě se trvalá udržitelnost promítala v celé historii lidských civilizací – byť bez takto formulovaných definic a nepochybně i bez současného důrazu. Vždyť která společenská komunita by nechtěla přežívat a rozvíjet se doslova trvale? Ostatně i rolník v dobách méně intenzivního zemědělství byl schopen udržovat dlouhodobě stálou a trvalou úrodnost svých polí!

Ale to vše se nedá srovnat se současnou naléhavostí, která se mimo jiné projevuje v tak nesmírné frekvenci používání slovního spojení „trvale udržitelný rozvoj“ a různých modifikací jeho výše uvedené definice. Tuto naléhavost si dovoluji vyjádřit citátem z další knihy **J. Diamonda („Třetí šimpanz“)**, jímž tento příspěvek také ukončím.

„Náš druh nikdy dřív nedosáhl takového počtu, geografického rozšíření, rozsahu moci a podílu na produktivitě planety, kterou ovládá. To je dobrá zpráva. Špatná zpráva je, že jsme na cestě ke zvrácení celého pokroku, a to mnohem vyšší rychlostí, než jakou jsme ho dosáhli. Naše moc ohrožuje naši vlastní existenci. Nevíme, jestli najednou nevyletíme do povětří ještě dřív, než se pomaloučku začíná uškvařít v kotli, pod níž si zatápíme globálním oteplením, znečišťováním a ničením životního prostředí, stále se zvyšujícím počtem hladových krků a stále menším množstvím potravin, jimiž bychom je nasýtili, a vyhlazováním dalších a dalších druhů, které tvoří součást našich přírodních zdrojů.“

Citovaná literatura

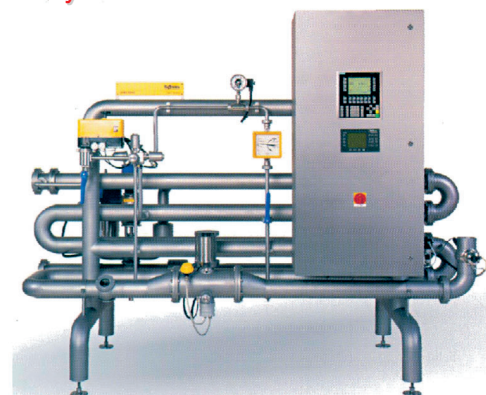
Carson, R.: Silent Spring. Hamish Hamilton. London. 1962.
Diamond, J.: Osudy lidských společností. Střelné zbraně, choroboplodné zárodky a ocel v historii. Columbus. Praha. 2000.
Diamond, J.: Třetí šimpanz. Vzestup a pád lidského rodu. Nakl. Ladislav Horáček – Paseka. Praha a Litomyšl. 2004.
Leopold, A.: Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky. Abies – Vydavatelstvo Lesochranárskeho zoskupenia VLK. 1995.

Odplynění vody

Dosycování

HGB + dosycování

Výhradní zastoupení pro ČR a SR

REGOM
INSTRUMENTS

Brabcova 2 / 1159, 147 00 PRAHA 4

☎ 241 402 206
☎ 241 400 290

✉ regom@regom.cz
🌐 www.regom.com